

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
КАМ'ЯНЕЦЬ-ПОДІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ
ІВАНА ОГІЄНКА
ФАКУЛЬТЕТ КОРЕКЦІЙНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ПЕДАГОГІКИ І
ПСИХОЛОГІЇ
КАФЕДРА ЗАГАЛЬНОЇ ТА ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГІЇ**

**Дипломна робота
(магістра)**

**з теми: «АКСІОПСИХОЛОГІЧНИЙ ПОТЕНЦІАЛ ГУМАНІЗАЦІЇ
ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ
СОЦІОНОМІЧНИХ ПРОФЕСІЙ»**

Виконала: студентка 2 курсу
Ps1-M19 групи
спеціальності 053 Психологія
(денна форма навчання)
Проданчук Богдана Володимирівна

Науковий керівник:
Івашкевич Едуард Зенонович,
доктор психологічних наук,
професор кафедри загальної
та практичної психології

Рецензент:
Онуфрієва Ліана Анатоліївна,
кандидат психологічних наук,
професор, завідувач кафедри загальної
та практичної психології

Кам'янець-Подільський – 2020 р.

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ПРОБЛЕМА ГУМАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ОСВІТИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ У ЦІННІСНОМУ ВИМІРІ.....	8
1.1. Гуманність як складова професіоналізму соціального педагога	8
1.2. Гуманність як інтегральний аксіопсихологічний критерій професійно- особистісного ставлення соціального педагога	16
Висновки до розділу 1	30
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНО-ДІАГНОСТИЧНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ АКСІОПСИХОЛОГІЧНОГО ПОТЕНЦІАЛУ ГУМАНІЗАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ	31
2.1. Концептуально-методичне забезпечення емпіричного дослідження	31
2.2. Динаміка кореляційних залежностей у структурі аксіопсихологічного потенціалу професійного-особистісного ставлення соціальних педагогів.....	37
Висновки до розділу 2	66
ВИСНОВКИ	67
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	69
ДОДАТКИ	73

ВСТУП

Актуальність дослідження. Задекларованість Конституцією України вільного та всебічного розвитку особистості передбачає в якості домінантного вектора модернізації професійної підготовки у ЗВО її реальну гуманізацію. Закон про освіту, акцентуючи на державній значущості галузі освіти, наголошує на гуманізмі, демократизмі, пріоритетності загальнолюдських цінностей як основних принципів освіти в Україні, практична реалізація яких в умовах вільної економіки наштовхується на протидію ринкових чинників, що знижують ефективність дії всієї системи освіти.

За нового типу економічного устрою зростає багатоманітність політичного та культурного життя, що разом із позитивом несе зростаючий рівень етичної ентропії як наслідку дії поза освітніх чинників на особистість соціального педагога, дезорієнтуючи його щодо світоглядної та етичної спрямованості.

Гуманізація сфери соціальної педагогіки розпочинається з гуманізації професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів, нарощення й актуалізації аксіопсихологічного потенціалу ще на початковому етапі професійно-особистісного становлення. Тематика наукових розробок гуманістичної парадигми професійної освіти мало чисельна і потребує поглиблених досліджень. Останнього десятиліття побачили світ праці вітчизняних науковців І.С. Булах, Ж.П. Вірної, Е.З. Івашкевича, С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої, С.І. Подмазіна, В.Д. Потапової, Н.І. Тавровецької, В.О. Татенка, Т.М. Титаренко, Н.В. Чепелевої, Н.Ф. Шевченко та інших, з яких випливає, що особлива актуальність проблеми гуманізації професійної підготовки соціальних педагогів постала з проголошенням стратегічного напрямку зовнішньої політики України на інтеграцію до «психологічної Європи».

Втілювати в життя далекосяжні плани євроінтеграції будуть сьогоднішні студенти, гуманізація підготовки яких невдовзі стане передумовою формування спільного європейського психоетичного типу. Формалістична схоластика, яка

подекуди зберігається в навчальному процесі ЗВО, малоефективна з погляду міркувань про телеологію інтуїтивного знання, яке студент здатен отримати в процесі критичного осмислення виховних ідеалів, залучення до інтерактивних форм здобуття знань і вироблення навичок діалогічного спілкування тощо. Гуманістична аксіокорекція майбутніх фахівців необхідна також з міркування, що ідеологічний вакуум припав на час навчання у школі сучасних студентів, і авторитарні цінності порівняно давно інтерналізовані.

Процес долучення до гуманістичних цінностей у час їх загальної переорієнтації з імперіалістично-тоталітарних на демократичні відбувається, як ми гадаємо, вже в університеті, хоча мав би відбутися у шкільні роки. Як наслідок, надмірний ціннісний релятивізм протистоїть вимозі особистісної конгруентності та поваги до своєї країни і спричинює негативний, фруструючий вплив на професійне становлення соціальних педагогів. У цьому зв'язку гуманність належить до числа інтегральних особистісних диспозицій, що оптимізують процес професіоналізації, а також слугує найбільш релевантним показником професійної готовності до ефективної соціально-педагогічної діяльності.

З огляду на те, що освітній процес у вищій школі конструюється обома суб'єктами, – викладачем і студентом – надзвичайно важливим аспектом гуманізації ми вважаємо їх обопільні потребу і прагнення до афіляції, що є біопсихосоціальною підставою трансформації всієї системи професійної підготовки на проголошених засадах. Окрім того, аксіопсихологічний потенціал гуманізації професійної підготовки соціальних педагогів суттєво залежить від міри «співжиття» рудиментарних залишків тоталітарного минулого у вигляді авторитарних світоглядних настанов і маніпулятивних патернів. Особливо важливе значення має інтегральна налаштованість особистості на дружнелюбне ставлення до інших людей і допомагаючий стиль взаємин. Наявність гармонійної аксіопсихологічної структури особистості, відсутність у ній несумісних і суперечливих ціннісних орієнтацій, соціальних атитюдів, акцентуйованих рис характеру слугує ще одним критерієм

ефективної гуманізації соціально-педагогічної освіти.

Об'єктом дослідження є процес гуманізації професійної підготовки соціальних педагогів.

Предмет дослідження – аксіопсихологічний потенціал професійно-особистісного становлення соціальних педагогів в умовах ЗВО.

Мета дослідження полягає в діагностиці аксіопсихологічного потенціалу гуманізації професійної підготовки соціальних педагогів на предмет його відповідності вимогам відкритого демократичного суспільства і функціональним обов'язкам представників даної професії.

Завдання дослідження:

1. Вивчити проблему гуманізації професійної освіти в ціннісному вимірі.
2. Розробити концептуально-методичні засади дослідження аксіопсихологічного потенціалу гуманізації професійної підготовки соціальних педагогів.
3. Експериментально встановити структурно-функціональні та процесуально-динамічні показники актуалізації аксіопсихологічного потенціалу гуманізації професійної підготовки соціальних педагогів.

Теоретико-методологічну основу дипломного дослідження становлять: ідеї гуманізму в філософії, соціології, культурології (Н. Гартман, К. Гельвецій, В.К. Ларіонова, А. Маслоу, Г. Сковорода, М. Шеллер та ін.); суб'єктний підхід до виховання і концепція особистісно-орієнтованого виховання (Г.О. Балл, І.Д. Бех, М.Й. Боришевський, І.С. Булах, С.Д. Максименко, В.О. Татенко та ін.); дослідження смислової сфери особистості (Ю.О. Агафонов, Б.С. Братусь, Ф.Ю. Василюк, Ж.П. Вірна, З.С. Карпенко, Д.О. Леонт'єв та ін.); провідні ідеї екзистенційно-гуманістичної психології (Д. Б'юдженталь, А. Маслоу, Р. Мей, К. Роджерс, В. Франкл та ін.); основні постулати синергетики як новітньої мета наукової парадигми (Г. Гакен, І. Пригожин та ін.).

У ході дослідження використовувалися такі **методи**: теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури; психодіагностичні і математико-

статистичні методи, порівняльно-структурний метод інтерпретації, якісний аналіз емпіричних даних.

Наукова новизна дослідження полягає в обґрунтуванні гуманізації професійної освіти як безальтернативної детермінанти адекватної викликам розбудови відкритого демократичного суспільства в Україні аксіопсихологічної структури особистості соціального педагога; в експериментальному встановленні аксіопсихологічних показників гуманізації професійної освіти соціальних педагогів у ЗВО – зниження рівня внутрішнього ціннісного конфлікту, підвищення світоглядної та культурної толерантності, дружелюбності, відмова від маніпулятивних стратегій у спілкуванні і нерациональних психологічних захистів, відсутність виражених акцентуацій рис характеру і ймовірних девіацій тощо.

Практичне значення дослідження полягає у тому, що сформульовані психолого-педагогічні умови гуманізації професійної підготовки соціальних педагогів суттєво доповняють зміст стратегічних напрямів, цілей та засобів оптимізації професійно-особистісного становлення соціальних педагогів в умовах ЗВО.

Надійність та вірогідність результатів дослідження забезпечувалась обґрунтованістю теоретико-методологічних положень, використанням методів, адекватних меті та завданням дослідження, кількісним та якісним аналізом отриманих даних, використанням методів математичної статистики.

База дослідження. Дослідження проводилось упродовж 2019-2020 навчального року. Вибірку дослідження склали студенти спеціальності «Соціальна педагогіка» 1-4 курсів ОС Бакалавр та 1 курсу ОС Магістр денної і заочної форм навчання Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (n=122). Вік досліджуваних становив 19-22 роки.

Апробація та впровадження результатів. Основні результати дослідження доповідались та отримали схвалення на таких міжнародних конференціях: на III Міжнародній науково-практичній конференції Актуальні проблеми сучасної психології: перспективні та пріоритетні напрями наукових

досліджень молодих науковців (17 листопада 2017 р., м. Кам'янець-Подільський), на науковій конференції студентів і магістрантів за підсумками НДРС у 2019-2020 навчальному році зі спеціальності «Психологія» (Кам'янець-Подільський, 10-23 вересня 2020 р.), на VI Міжнародній науково-практичній конференції Актуальні проблеми експериментальної психології: досвід та перспективи на пошану професора А.І. Шинкарюка та до 102 річниці заснування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (27 жовтня 2020 р., м. Кам'янець-Подільський), на VI Міжнародній науково-практичній конференції «Актуальні проблеми сучасної психології: перспективні та пріоритетні напрями наукових досліджень молодих науковців», (Кам'янець-Подільський, 19 листопада 2020 р.), та знайшли відображення у публікаціях автора.

Публікації. Онуфрієва Л.А., Проданчук Б.В. Індивідуально-психологічні особливості особистості та професійне становлення професіонала: психологічний аспект. *Актуальні проблеми експериментальної психології: досвід та перспективи на пошану професора А.І. Шинкарюка та 102-річниці заснування Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка*, 26 жовтня 2017 р. : Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2017. С. 72–76.

Онуфрієва Л.А., Проданчук Б.В. Психологічні умови формування професійної компетентності майбутніх фахівців соціономічних професій. *Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин*, 23 квітня 2017 р. : Матеріали IX Міжнародної науково-практичної конференції / за ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Кам'янець-Подільський : ПП Медобори-2006, 2017. С. 93–96.

Структура та обсяг випускової роботи. Магістерська робота складається зі вступу, двох розділів, висновків, додатків, списку використаних джерел. Основний зміст роботи та додатки викладено на 107 сторінках. Робота містить 1 таблицю, додатки.

ВИСНОВКИ

1. В умовах вирівнювання освітніх стандартів національних систем вищої освіти до європейського рівня назріла необхідність у реальній гуманізації професійної підготовки соціальних педагогів в українських ЗВО з незужитим спадком авторитаризму, формального здобуття знань, дезінтеграцією приватних, партикулярних та загальнолюдських цінностей.

2. Аксіопсихологічний потенціал гуманізації професійної підготовки соціальних педагогів становить, з одного боку, широке культурно-історичне тло, тяглість і спадкоємність ціннісних настановлень національного менталітету й панівних ідеологем державної політики в галузі освіти та виховання, а з другого, – специфіку аксіопсихологічних феноменів (потреб, установок, мотивів, особистісних смислів та цінностей, поведінкових диспозицій і характерологічних рис, тощо).

3. В результаті проведеного експериментально-діагностичного дослідження було встановлено деякі провідні тенденції актуалізації аксіопсихологічного потенціалу:

- переструктурування мотивів афіляції впродовж навчання у ЗВО свідчить про зменшення внутрішньої конфліктності, підвищення раціональності поведінки, становлення емоційної зрілості майбутніх соціальних педагогів;

- присутність у студентів авторитарно-бунтарських схильностей;

- істотне зниження показників правого авторитаризму в процесі професійної підготовки;

- помірне вираження мотиваційних тенденцій із домінуванням показника дружелюбності.

4. Кореляційний аналіз (за Пірсоном) показників аксіопсихологічного потенціалу за курсами навчання дав змогу виділити суттєві кореляційні плеяди професійно важливих якостей особистості майбутніх соціальних педагогів, що репрезентують основні віхи професійно-особистісного становлення:

– на першому курсі макіавеллізм помітно корелює з пильністю, на другому курсі і, особливо на третьому курсі відбувається «розсіювання» і «подрібнення» кореляцій між іншими особистісними диспозиціями; на четвертому курсі спостерігається семантична «конденсація» феномену макіавеллізму, який починає обіймати цінніснопоріднені явища – егоїзм, самовпевненість, агресивність, авторитарність; у п'ятикурсників макіавеллізм не виявляє жодних значущих кореляцій, тобто «зживається» природним чином, що слугує показником успішної гуманізації соціально-педагогічної освіти в Україні.

– такий тип міжособистісних стосунків, як доброзичливий, корелює з альтруїстичними настановами, часто в поєднанні із залежним та покірливим типами. Дана обставина загалом вписується у професіографічні вимоги до соціальних педагогів, узгоджуючись також із національним менталітетом.

– динаміка кореляційних залежностей сумлінного типу виглядає наступним чином: від протилежності до авантюрного типу на першому курсі до слабкої кореляції з серйозним на другому курсі, далі – «семантичне розсіювання» на третьому курсі, знову феномен «семантичної конденсації» на четвертому курсі (позитивний зв'язок із відлюдним типом і негативний з макіавеллізмом), закінчуючи сприятливим зв'язком з альтруїзмом, доброзичливістю, критичністю у випускників, що свідчить про зрілість їх позиції самотійного життя.

5. Перспективи гуманізації професійної підготовки соціальних педагогів в умовах ЗВО пов'язані зі створенням передумов актуалізації аксіопсихологічного потенціалу студентів на інтерсуб'єктному (розвиток професійної свідомості і мотивації суспільно корисної діяльності); інтерсуб'єктному (розвиток паритетної діалогічної навчальної взаємодії та демократичного стилю педагогічного спілкування) та метасуб'єктному (розвиток актуалізаторських і фасилітуючих стратегій соціальної поведінки) рівнях.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Антипова И.Г. Легитимация психологического знания в контексте проблемы субъектности. *Прикладная психология*. 2002. №4. С. 90–96.
2. Асмолов А.Г. Психология личности: Учебник. Москва : Изд-во МГУ, 1990. 367 с.
3. Балл Г.О. До аналізу сутнісного змісту внутрішньої свободи. Актуальні проблеми сучасної української психології: *Наукові записки Інституту психології ім. Г.С. Костюка АПН України*. Київ : Нора-друк, 2003. С. 124–136 с.
4. Бардецька О.М., Онуфрієва Л.А. Гуманність як складова професіоналізму соціального педагога. *Актуальні проблеми психології особистості та міжособистісних взаємин*, 24-25 квітня 2014 р., Кам'янець-Подільський: Матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції / За ред. С.Д. Максименка, Л.А. Онуфрієвої. Харків : ФОП Дегтяр А.Ю., 2014. С. 247–251.
5. Братусь Б.С. К проблеме сознания в культуре уходящего века. *Вопросы психологии*. 1993. №1. С. 6–13.
6. Вірна Ж.П. Мотиваційно-сміслова регуляція у професіоналізації психолога: Монографія. Луцьк : РВВ «Вежа» Волин. держ. ун-ту ім. Л. Українки, 2003. 320 с.
7. Вальденфельс Б. Вступ до феноменології. Київ : Альтерпрес, 2002. 176 с.
8. Вебер М. Избранные произведения: Пер. с нем. Москва : Прогресс, 1990. 808 с.
9. Донченко О., Романенко Ю. Архетипи соціального життя і політика. Київ : Либідь, 2001. 334 с.
10. Исаев Е.И., Пазухина С.В. Формирование ценностно-смыслового отношения к психологи у будущих педагогов. *Вопросы психологии*. 2005. №5. С. 3–11.
11. Калина Н.Ф. Теоретические и методологические проблемы

диагностики уровня социальной напряженности: *Наукові студії з політичної психології*. Київ : АТ «Реклама», 1995. 105 с.

12. Карабин Т.В. Специфіка взаємозв'язку соціалізації та самореалізації особистості: *Вісник Прикарпатського університету: філософські і психологічні науки*. Івано-Франківськ. 2001. Випуск 2. С. 167–176.

13. Карпенко З.С. Герменевтика психологічної практики. Київ : Рута, 2001. 160 с.

14. Карпенко З.С. Ціннісний зміст процесів переживання. *Збірник наукових праць: філософія, соціологія, психологія*. Івано-Франківськ : Плай, 1999. Випуск 3. Ч. 2. С. 39–47.

15. Климов Е.А. Идеалы культуры и становление субъекта профессиональной деятельности. *Психологический журнал*. 2005. Т. 26. №3. С. 93–101.

16. Копилов С.О. Проблема самовизначення молодшого школяра щодо мети, змісту й форм освіти. *Практична психологія і соціальна робота*. 2005. №5. С. 17–22.

17. Кушнір В. Гуманістичне мислення вчителя. *Соціальна психологія*. 2004. №4 (6). С. 81–96.

18. Леонтьев Д.А. Ценность как междисциплинарное понятие: опыт многомерной реконструкции. *Вопросы психологии*. 1996. №4. С. 15–26.

19. Лефрансуа Г. Прикладная педагогическая психология. СПб. : Прайм ЕВРОЗНАК, 2003. 416 с.

20. Майерс Д. Социальная психология. СПб. : Питер Ком, 1998. 688 с.

21. Мэй Р. Вклад экзистенциальной психотерапии. *Экзистенциальная психология. Экзистенция*. М. : Апрель Пресс, 2001. 624 с.

22. Мэй Р. Сила и невинность. М. : Смысл, 2001. 319 с.

23. Мід Дж. Г. Дух, замість і суспільство. З точки зору соціального біхевіориста. – Київ : Укр. Центр духовної культури, 2000. 416 с.

24. Орбан-Лембрик Л.Е. Залежність поведінки особистості від впливу проблемо генного соціуму. *Психологія і суспільство*. 2004. №1. С. 71–82.

25. Основы психологии: Практикум // Ред-сост. Л.Д. Столяренко. Ростов н/Д : Феникс, 2002. 704 с.
26. Сартр Ж.П. Первичное отношение к другому: любовь, язык, мазохизм. Проблемы человека в западной философии. М., 1998. С. 190–224.
27. Рубинштейн С.Л. Человек и мир. М. : Наука, 1997. 191 с.
28. Сидоренко Е.В. Методы математической обработки в психологии. СПб., 1996. 349 с.
29. Сковорода Г. Полное собрание сочинений: в 2-х томах. Т.2. Київ : Наукова думка, 1973. 564 с.
30. Сковорода Г. Вірші. Пісні. Байки. Діалоги. Трактати. Притчі. Прозаїчні твори. Листи. Київ : Наукова думка, 1983. 542 с.
31. Сухомлинський В. Листи до сина. / Вибрані твори в 5-ти томах. Т.3. Київ : Радянська школа, 1977. 670 с.
32. Татенко В.О. Психологічні ознаки професіоналізму. *Психологічні перспективи*. 2003. Вип. 4. С. 161–166.
33. Татенко В. Суб'єктне ядро в системі психіки. *Методичні і теоретичні проблеми психології: Хрестоматія*. Івано-Франківськ : Плай, 2000. 128 с.
34. Титаренко Т.М. Життєвий світ особистості: у межах і за межами буденності. Київ : Либідь, 2003. 376 с.
35. Турен А. Повернення дієвця. Київ : Альттерпрес, 2003. 320 с.
36. Ферхнем А., Хейвен П. Личность и социальное поведение. СПб. : Питер, 2001. 368 с.
37. Франкл В. Человек в поисках смысла. М. : Прогресс, 1987. 236 с.
38. Фрейд З. Психология бессознательного. М. : Просвещение, 1990. 448 с.
39. Фрейре П. Педагогіка пригноблених. – Київ : Юніверс, 2003. 168 с.
40. Фромм Э. Бегство от свободы / Под общ. ред. П.С. Гуревича. М. : Прогресс, 1990. 272 с.
41. Хомуленко Т.Б. Торитарна і демократична парадигма в цінностях

освіти. *Ціннісні парадигми освіти*. Харків : Основа, 2004. 128 с.

42. Чепкова О.Н. Индивидуальный стиль деятельности и общения педагога. *Прикладная психология*. 2002. №1. С. 45–55.

43. Шадриков А.В., Баранова Е.А. О связи ценностных и массово-коммуникационных ориентаций. *Психологический журнал*. 1999. Т.20. №3. С. 28–47.

44. Швейцер А. Культура и этика. М. : Прогресс, 1973. 343 с.

45. Шувалов А.В. Гуманитарно-антропологические основы теории психологического здоровья. *Вопросы психологии*. 2005. №6. С. 18–34.

46. Юдина Е.Г. Позиция педагогов: авторитаризм и партнерство. *Вопросы психологии*. 2005. №4. С. 132–143.

47. Юнг К. Психологические типы. Минск: ООО «Попурри», 1998. 656 с.

48. Юнг К. Собрание сочинений. Конфликты детской души. М. : Канон, 1994. 336 с.

49. Ялом И. Экзистенциальная психотерапия. М. : Независимая фирма «Класс», 1999. 576 с.

50. Яценко Т.С. Активное социально-психологическое обучение в подготовке будущих учителей. Київ : Вища школа, 1987. 109 с.